

Scola romontscha e bilinguitad

Autor(en): **Carigiet, Werner / Cathomas, Rico**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **109 (1996)**

PDF erstellt am: **11.09.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-236186>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Scola romontscha e bilinguitad

Werner Carigiet / Rico Cathomas

Introducziun

Dapi 1993 s'occepein nus empiricamein cun ina retscherca davart la cumpetenzza linguistica romontscha e tudestga da scolaras e scolaras romontschs e lur bilinguitad. Partend da studis scientifics internaziunals dalla socio- e psicolinguistica e dalla perscrutaziun da minoritads vegn intercuriu surtut l'influenza dalla scola sin il svilup dalla cumpetenzza linguistica.

Las damondas centralas...

... per l'emprema part dalla retscherca (cumpetenzza romontscha):

- Con motivai ein scolaras e scolaras da scolas romontschas dad emprender romontsch?
- Contonschan scolaras e scolaras romontschs ina cumpetenzza linguistica romontscha andanta (qv. in livel cumparegliabel cun autras communitads linguisticas) alla fin dil temps da scola obligatoric?
- Con efficienta ei l'instrucziun da romontsch el scalem secundar?
- Ademplescha la scola romontscha sia funcziun da schurmetg pil lungatg minoritar?
- Tgei influenza ha la motivaziun d'emprender romontsch sin la prestaziun linguistica?

... per la secunda part dalla retscherca (cumpetenzza tudestga)

- Contonschan scolaras e scolaras romontschs ina cumpetenzza linguistica tudestga andanta (cumparegliabla cun la cumpetenzza da scolaras e scolaras dil Grischun tudestg)?
- Con efficienta ei l'instrucziun da tudestg ellas scolas romontschas?
- Garantescha la scola romontscha in acquist da bilinguitad romontsch-tudestga senza disavantatg per l'in u l'auter lungatg?
- Contonschan scolaras bilinguals meglieras prestaziuns che scolaras monolinguals?

I part: Resultats dil test romontsch (TGCL) e dil questunari da motivaziun

1. Con bein san scolars romontschs romontsch?

1.1. Pugn da partenza

Denter scolasts, denton era tier la populaziun, dat ei numerusas persunas che pretendan che l'instrucziun da romontsch en scola secundara adempleschi silpli ina funcziun d'alibi. La cumpetenzza linguistica romontscha seigi mudesta ed era la tenuta dils scolars enviers il romontsch seigi en general plitost schliata.

Talas pretensiuns fetg derasadas segnan per part era la politica d'educaziun. Scientificamein ein ellas denton aunc mai vegnidas verificadas. L'examinaziun teoretica ed empirica da quella problematica ha occupau nus en nossas lavurs da licenziat.

Ils resultats tratgs dallas datas da 260 scolars dalla sisavla classa primara e la tiarza classa secundara dalla Surselva (cumpriu Domat) lein nus presentar cheu cuortamein.

Per recaltgar las datas per questa part dalla retscherca havein nus surviu da treis instrumentaris:

- a) **Questunari per datas persunalas**, oravontut en connex cun la situaziun linguistica ed il diever da lungatg dil proband.
- b) **Questunari da motivaziun** per eruir la tenuta enviers il lungatg romontsch e l'instrucziun da romontsch.
- c) «**Test general da cumpetenzza linguistica (TGCL)**»¹, la versiun romontscha dil test analog tudestg: *Allgemeiner deutscher Sprachtest (ADST)*². La descripziun ed il concept teoretic da quei test ein d'anflar ellas *Annalas annada 108*³.

¹ CARIGIET, W.: *Test general da cumpetenzza linguistica (TGCL)*. In *instrument per l'examinaziun dallas habilitads linguistics egl idiom sursilvan*, lavur da licenziat Universitad da Friburg, Friburg 1994.

² STEINERT, J.: *Allgemeiner deutscher Sprachtest. Handanweisung*, Westermann/Hogrefe, s.l. 1971.

³ CARIGIET, W.: *Saver in lungatg: Teorias e lur verificaziun*, en: *Annalas da la Societad Retorumantscha*, Annada 108(1995), 27-57.

Fatg part dalla retscherca han 260 scolaras e scolars dalla sisavla classa primara e dalla tiarza classa secundara da suandonts loghens da scola: Sedrun, Mustér, Sumvitg, Trun, Danis/Tavanasa, Rueun, Vella, Laax, Glion e Domat.

Ils probands ein vegni dividi en dus tips da scola:

RRI (Romontsch sco lungatg d'instrucziun), il tip da scola praticaus ellas vischnauncas romontschas.

RRI (Romontsch sco rom d'instrucziun), il tip da scola praticaus al 'cunfin linguistic' cun 2-3 lecziuns da romontsch sper igl ulteriur curriculum menaus per tudestg.

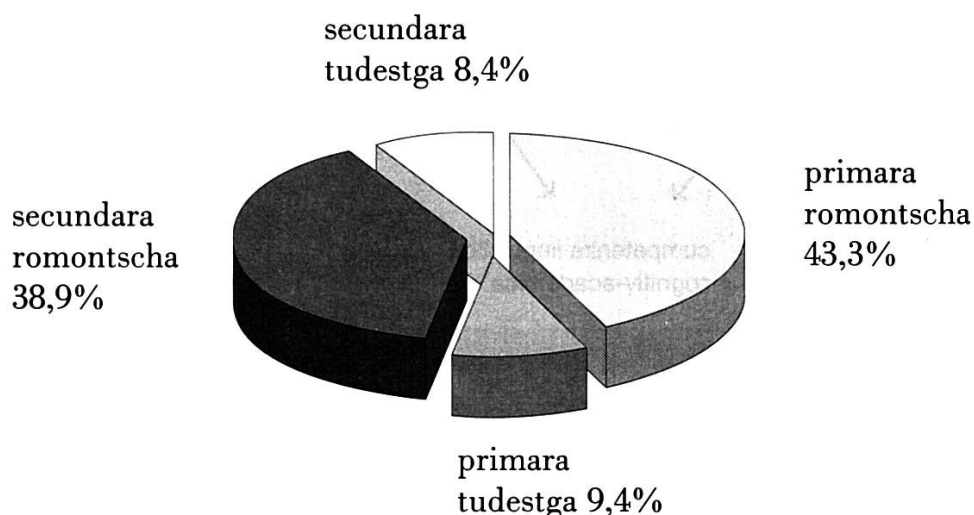

Fig. 1: Repartiziun dils scolars (N = 260) tenor tip (RRI, RRI) e scalem da scola (primara, secundara)

1.2. Recapitulaziun dils resultats

1.2.1. La supposiziun ch'il svilup dalla cumpetenzza linguistica romontscha stagneschi ni sediminueschi el scalem secundar ha saviu vegnir dismessa gia sin fundament da teorias davart il svilup dalla prestaziun linguistica tier minoritads linguisticas ch'ei empiricamein fundadas.

1.2.2. **Nies model** per sclarir ils connex denter la cumpetenz linguistica scolara e las cundiziuns da rama 'contact linguistic extrascolar', e 'lungatg d'instrucziun' e 'motivaziun' sa **en general vegnir taxaus sco valeivels.**

Graficamein selain quels connex postulai en quei capetel presentar sco suonda:

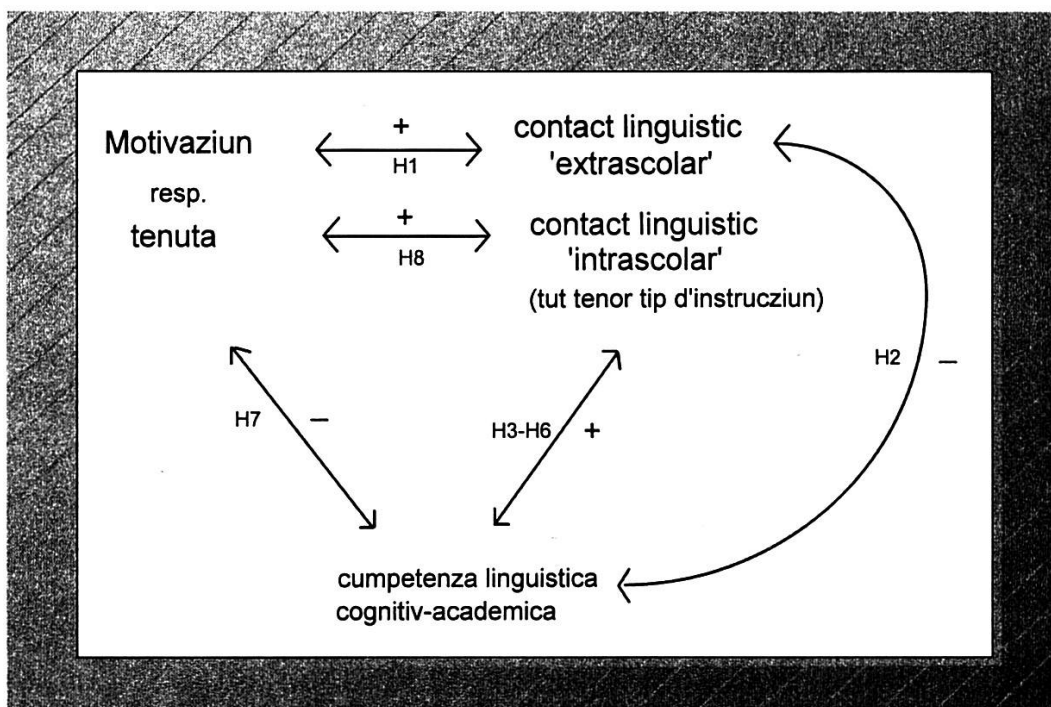

Fig. 2: Model per las cundiziuns da rom per il svilup dalla cumpetenz linguistica releventas per la retscherca empirica
 «-» = negin connex significont
 «+» = connex significont
 H1-H8 = ipotesas
 (sin fundament dad analisas dallas teorias scientificas existentas)⁴

Sulet il connex significont ch'ins havess spitgau denter la dimensiun dil contact linguistic extrascolar e la motivaziun ei buca vegnius confirmaus (cf. H1). Tut ils ulteriurs connex postulai dil model san perencunter vegnir taxai sco valeivels.

1.2.3. **La cumpetenz linguistica romontscha sereducescha buca duront la scola secundara, mobein s'augmenta significontamein.** Quei vala schibein per scolas cun romontsch sco lungatg d'instrucziun (RLI) sco per las scolas tudestgas cun romontsch sco rom d'instrucziun (RRI).

TGCL paregl dallas prestaziuns tenor tip e scalem da scola

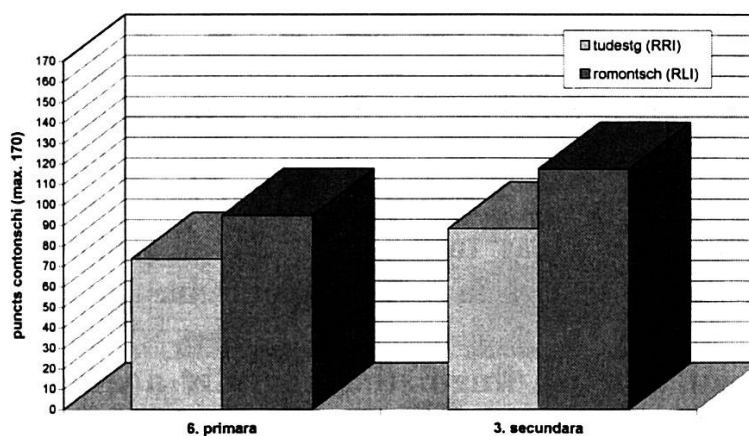

Fig. 3: Presentaziun grafica dils resultats dall'analisa da varianza partenent tip da scola, scalem da scola e cumpetenzia linguistica

-
- ⁴ H1: Ei dat ina correlaziun significonta denter il contact linguistic extrascolar e la motivaziun d'emprender romontsch.
- H2: Ei dat negina correlaziun significonta denter il contact linguistic extrascolar e la prestaziun el text linguistic.
- H3: Gia ella 6avla classa primara ei la cumpetenzia romontscha da scolars romontschs significontamein pli aulta che tier scolars dalla 6avla classa da scolas tudestgas cun romontsch sco rom d'instrucziun.
- H4: Scolars romontschs dalla 3a secundaria han ina significontamein megliera cumpetenzia linguistica che scolars dalla 3a secundaria da scolas tudestgas cun romontsch sco rom d'instrucziun (RRI).
- H5: Scolars dalla 3a secundaria da scolas romontschas han ina significontamein megliera cumpetenzia linguistica che scolars dalla 6avla classa da scolas romontschas.
- H6: Cumparegliau cun la cumpetenzia linguistica da scolars dalla 6avla classa da scolas tudestga cun romontsch sco rom d'instrucziun s'augmenta la cumpetenzia linguistica da scolars dalla 3a secundaria da scolas tudestgas cun romontsch sco rom d'instrucziun buc significontamein.
- H7: Ei dat ina correlaziun significonta denter il tip da scola (RLI, RRI) e la motivaziun d'emprender romontsch.
- H8: Ei dat negina correlaziun significonta denter la motivaziun d'emprender romontsch e la prestaziun el test da cumpetenzia linguistica.

Ei sto denton vegnir menziunau ch'il svilup allas scolas da lungatg tudestg ei vegnius influenzaus considerablamein dalla cumposiziun dall'emprova da controlla.

1.2.4. Ei dat in ferm connex denter il lungatg d'instrucziun (tip da scola) e la cumpetenzza linguistica en scola.

Malgrad ch'ins ha saviu constatar che la cumpetenzza linguistica semi-gliura en omisdus tips da scola, ei semussau che la prestaziun linguistica dils scolars da scolas tudestgas (RRI) ei considerablamein pli bassa che quella dils scolars da scolas romontschas (RLI).

1.2.5. La cumpetenzza linguistica cognitiv-academica dependa ni dalla tenuta enviers il lungatg romontsch, ni dalla frequenza dil contact linguistic extrascolar.

Eventuals deficits dalla cumpetenzza linguistica en scola astgan vegnir declarai ni sco consequenzas directas da motivaziun munglusa dils scolars ni d'in memia pign contact linguistic extrascolar cul lungatg romontsch.

Quei significhescha **ch'ei dat negin connex direct denter las variablas 'contact linguistic estrascolar' e 'motivaziun'** cun la cumpetenzza linguistica cognitiv-academica.

Quei resultat confirma la supposiziun ch'il factor 'lungatg d'instrucziun' ei da muntada centrala per il svilup dalla cumpetenzza linguistica scolastica.

El vegn medemamein confirmaus dils resultats dalla hipotesa supplementara. **Las valetas medias dils items sligiai endretg enteifer in tip da scola ed in scalem da scola ein fetg homogens.** En tut sediferenzieschan mo duas da vegn scolas signifcontamein dalla media.

1.2.6. La tenuta dils scolars enviers il lungatg romontsch sa en general vegnir taxada sco positiva tochen fetg positiva.

L'opiniun che la majoritad dils scolars hagi negina tenuta positiva enviers il romontsch selai buca confirmar cun las datas obtenidas.

La pli gronda part dils scolars (70%–90%) taxass ei sco 'schliet' tochen 'fetg schliet' d'abolir l'instrucziun per romontsch en Surselva.

Treis exempels cheutier:

Co füss ei sch'ei vegness mo pli instruiu per tudestg en scola?

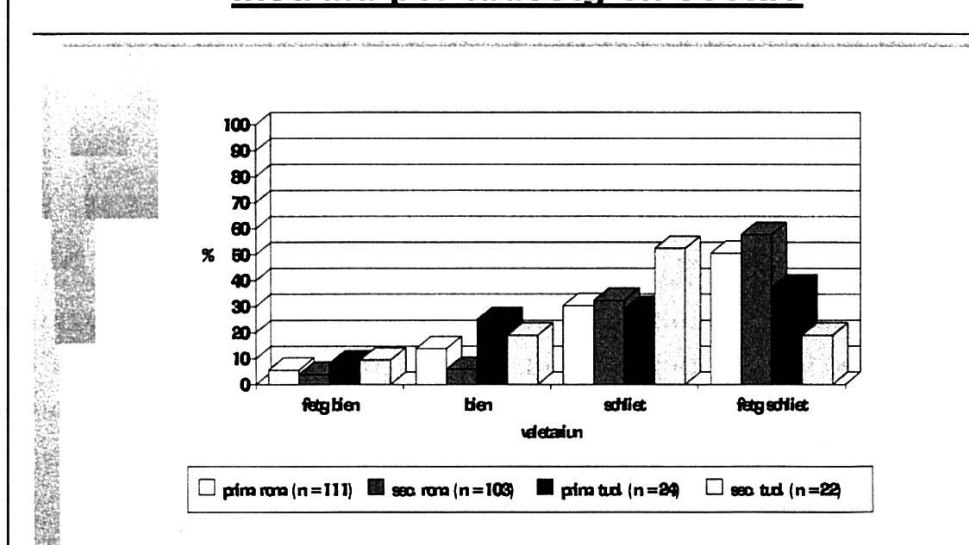

Fig. 4: Representaziun grafica dallas rispuestas dils scolars pertuccont ina scola senza instrucziun da romontsch

Füss ei d'avantatg pil scolars sch'ei vegness dau pli bia peisa all'instrucziun da romontsch?

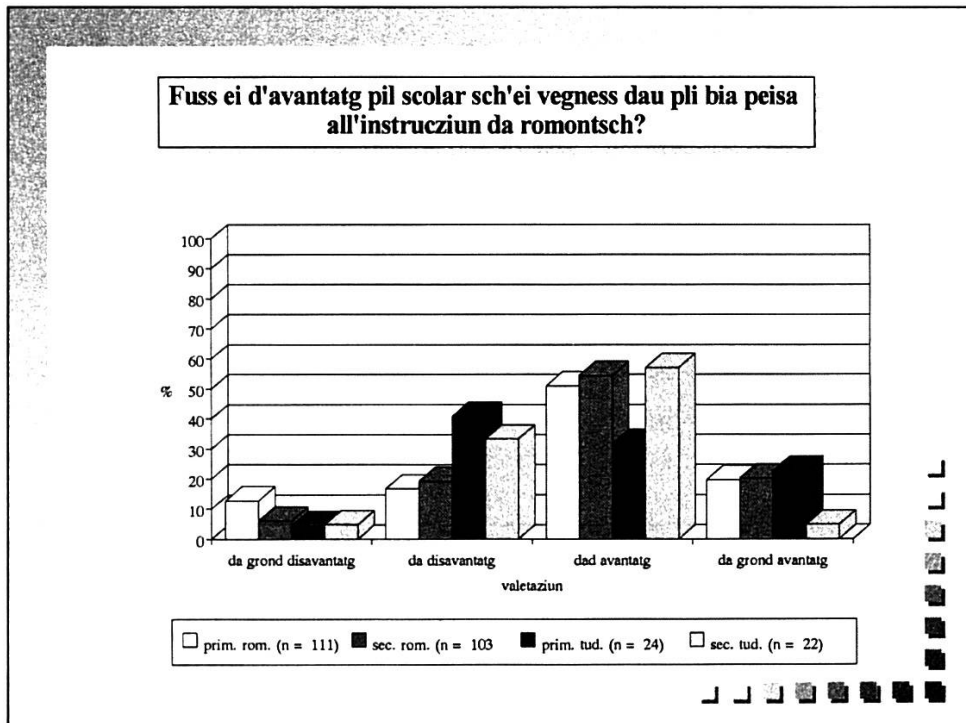

Fig. 5: Presentaziun grafica dallas rispuestas dils scolars partenent igl augment dalla peisa sin l'instrucziun da romontsch

Ei fa buca surstar pauc che dapli che 70% da tut ils scolars da scolas da lungatg romontsch (RLI) beneventass ch'ins attribuess pli gronda peisa all'instrucziun da romontsch. Era ellas scolas da lungatg tudestg (RRI) ei il diember dils adherents d'in augment dil prestige dall'instrucziun da romontsch detg gronds (50%-70%).

Dalla suandonta grafica (fig. 6) selai eruir il suandont:

Per dapli che 80% da tut ils scolars eis ei impurtont tochen fetg impurtont da saver romontsch. La cumpart da tals scolars che representan plitost ina tenuta negativa enviers il romontsch variescha denter 5% ella scola primara romontscha e 22% ella scola secundara tudestga.

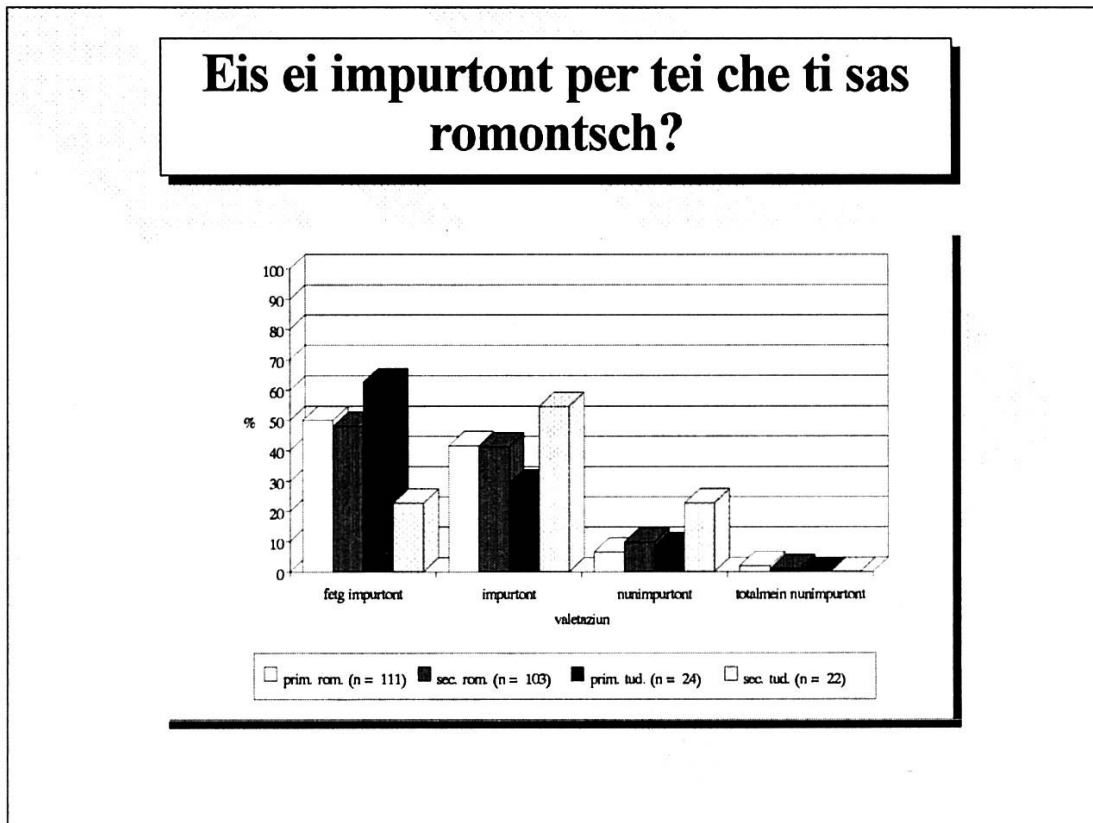

Fig. 6: Representaziun grafica dallas rispostas dils scolars partenent l'impurtonza da saver romontsch

La tenuta negativa dils Romontschs enviers lur lungatg, documentada en entginas publicaziuns (cf. era CATRINA 1983, OSSWALD 1988) ha buca saviu vegnir confirmada tier ils scolars intercuri. Ei para

che l'actuala generaziun dils giuvens Romontschs vesa negin disavantatg, mobein in avantatg el fatg da saver romontsch sper il tudestg.

Che la **bilinguitad** sa esser diltuttatg nunproblematica sche las cundiziuns da rama corrispudentas ein avon maun, ei gia pliras gadas vegniu demussau empiricamein (cf. era LAMPERT 1975, CUMMINS/SWAIN 1986).

1.3. Conclusiuns ed implicaziuns politic-educativas

El capetel conclusiv lein nus s'occupar cun las suandontas damondas:

1.3.1 «Tgei conclusiuns lubeschan ils resultats obteni en vesta alla promoziun dalla prestaziun linguistica en scola?»

1.3.2 «Tgei recamondaziuns san vegnir dadas allas instanzas responsablas per la planisaziun linguistica en scola?»

1.3.1 Conclusiuns

Persunas che s'engaschavan per il manteniment resp. igl augment dalla cumpart dall'instrucziun da romontsch havevan entochen dacheu spert problems d'argumentaziun. Entochen oz pareva ei dad esser evident pils biars che las structurass scolasticas, oravontut sil scalem secundar, portien negin augment dalla cumpetenza linguistica romontscha. Per quei motiv vegneva/vegn l'instrucziun da romontsch adina puspei messa en damonda. Buca darar vegn schizun pretendiu da dismetter diltuttatg l'instrucziun da romontsch.

Questa lavur ha dismiss per gronda part quellas supposiziuns. Ella furnescha datas scientificamein segiradas che permettian la conclusiun ch'ei vegn senz'auter empriu romontsch ellas scolas sin territori romontsch:

Ella part teoretica ei vegniu constatau **ch'igl actual tip da scola grischun cun romontsch sco lungatg d'instrucziun (RLI) sa vegnir taxaus sco model da schurmetg da lungatg reduciu che lubescha in bien svilup dil lungatg minoritar romontsch**. La supposiziun teoretica ei, sco viu, era severificada ella retscherca empirica.

NB: Ins sa tschintschar da models da schurmetg da lungatg per minoritads, sch'ils suandonts criteris ein adempli:

- 1. Ei dat scolettas menadas el lungatg-mumma e las mus-sadras ston haver bunas enconuschentschas dil lungatg e la cultura dalla minoritad.**
- 2. Tochen ella vegliadetgna da 9-10 onns duess l'instrucziun en scola sesplegar oravontut el lungatg-mumma. Ils scolasts stuessen haver profundas enconuschentschas dad omisdus lungatgs ed omisduas culturas.**
- 3. Denter 13 e 16 onns duess la cumpart dall'instrucziun el lungatg-mumma mai sutpassar ils 30% digl entir temps d'instrucziun. Era cheu duessen ils scolasts disponer da bunas enconuschentschas dad omisdus lungatgs ed omisduas culturas**

Fig. 7: Pretensiuns per in model da schurmetg per il lungatg minoritar tenor SKUTNABB-KANGAS/TOUKOMAA (1976, 1977, 1988)

Cun excepziun da punct 3 ein tut ils criteris adempli ellas scolas romontschas (RLI).

Tut auter sepresenta denton la situaziun per las scolas da lungatg tudestg cun romontsch sco rom d'instrucziun (RRI). Bein possibilitescha quei tip in svilup dalla cumpetenza linguistica scolastica che duess buca vegnir sutvaletaus. Tuttina ei la prestaziun linguistica dils scolars da talas scolas considerablamein pli bassas che da tals dil tip da scola RLI. **Il tip RRI sto vegnir consideraus sco model d'assimilaziun per lungatgs minoritars, che lubescha bein in cert svilup el lungatg dalla minoritad, mo ei in bionton meins adattaus per promover la cumpetenza linguistica scolastica ch'il model RLI.** Denton sa, tenor ils resultats da quella retscherca, schizun l'instrucziun da romontsch cuntroversa ellas scolas da lungatg tudestg buca vegnir taxada sco nunefficienta.

1.3.2. *Implicaziuns politic-educativas*

Las pretensiuns politic-educativas las pli impurtontas che seresulteschon ein:

1.3.2.1. **Minoritads linguisticas ein en mintga cass avisadas alla promoziun linguistica en scola.**

Las instanzas politicas responsablas ston interprender tut il pusseivel da mantener sco minimum absolut la pratica d'instrucziun existenta.

1.3.2.2. **Vul ins promover optimalmein la cumpetenzza linguistica dalla minoritad romontscha sto vegnir procurau che las cundiziuns da rama dils models da schurmetg da lungatg vegnien realisai aschi bein sco pusseivel.**

Nus proponin ch'il **Departement d'educaziun cumpona ina grupp da lavur che secumpona da linguists, giurists, politichers, inspecturs da scola, scolasts e scolars. Quella grupp stuess vegnir incumbensada dad elavurar in concept per la realisaziun da quellas finamiras.**

Ei vales la peina da prender en mira in project da **pilot d'in program d'immersiun che vegness accumpignaus scientificamein**: Enteifer ina tala emprova savessen scolars da lungatg tudestg da scolas cun romontsch sco rom d'instrucziun (RRI) vegnir instrui **oravontut per romontsch.**

A cuorta vesta para ei impurtont a nus **che la purschida d'instrucziun en lungatg romontsch en vischnauncas cun scolas dil tip RRI vegni augmentada silmeins el temps pre-scolastic ed ellas empremas classas dalla scola primara.** Igl ei da gronda relevanza psicologica per affons da lungatgs minoritars che lur empremas experientschas da scola vegnan ressentidas sco positivas. Igl ei impurtont ch'els vesan che lur lungatg-mumma vegn acceptaus e buca consideraus sco impediment per il svilup futur.

Per las scolas RLI serecamondan, tenor nies manegiar, las suandon-tas migliurs:

El scalem secundar proponin nus **in augment dall'instrucziun per romontsch da 2-3 lecziuns actualas a 10 lecziuns.** Quei corrispunda pli u meins allas pretensiuns da SKUTNABB-KANGAS/TOUKOMAA (1976, 1977, 1988). En ses studis scientifics pretenda lez ch'il temps

d'instrucziun el lungatg dalla minoritad sutpassi mai ils 30% digl entir temps d'instrucziun duront igl entir temps da scola obligatori.

Sco finamira a liunga vosta stuess vegnir creau in program d'instrucziun obligont en Surselva e las autras regiuns romontschas che possibilitass in'emancipaziun dil romontsch visavi il tudestg e che lubess da contonscher in'aulta cumpetenzza bilin-guala (tudestg-romontsch) aschibein tier scolars da lungatg tu-destg sco da lungatg romontsch.

Questa lavur ei in pass en quella direcziun. Per contonscher la fina-mira numnada ston denton suandar ulteriuras lavurs scientificas sin quei camp.

1.4. Perspectivas

Ils pli impurtonts pass scientifics che ston vegnir instradai e realisai el proxim futur selain circumscriber sco suonda:

- a) Analisa da detagl dils resultats dil test da cumpetenzza: Nua, sin tgei nivel e tgei capacitad linguistica existan ils pli gronds deficits ella cumpetenzza linguistica romontscha? Pertgei ei quei aschia e tgei sto/sa vegnir fatg encunter?
- b) Ils scolars dallas 6avlas classas primaras che han priu part alla re-tscherca vegnan examinai danovamein egl onn da scola 1995/96. Aschia selai il svilup linguistic mesirar vid la medema emprova da controlla.
- c) Scolars dad auters tips da scola ston medemamein vegnir examinai partenent lur prestaziun linguistica. Per evaluar l'efficienza dall'in-strucziun da romontsch sin differents scalems e differents tips da scola fuss ei d'avantatg d'intercurir la situaziun linguistica romon-tscha naven dalla scola primara tochen ella scola professiunala, resp. scola media.
- d) Construcziun d'in instrumentari per la mesiraziun dalla cumpetenzza linguistica el lungatg da mintga di resp. dalla cumpetenzza linguistica intersunala.
- e) Construcziun d'in test d'intelligenza resp. test da prestaziun lingui-stica general per romontsch. Aschia seschass eruir il connex denter dun da lungatg e cumpetenzza linguistica romontscha.

II. part: Emprens resultats dil test da cumpetenzza tudestg

2. Con bein san scolars romontschs tudestg?

2.1. Introducziun

Nossa lavur davart la situaziun linguistica dalla Surselva romontscha ei vegnius recepius el program da scrutaziun dil Fondo naziunal per la promoziun dalla perscrutaziun scientifica. Grazia a quei sustegn finanziel dil Fondo naziunal eis ei pusseivel da continuar nies studi. El center dalla lavur stat la verificaziun dalla cumpetenzza da tudestg dils scolars da lungatg romontsch. Ella funcziun da grupp da controlla vegnan medemamein integrai scolars da lungatg tudestg dil Cantun Grischun.

Ils emprens resultats da quella retschercha presentein nus el suandont.

Fatg part da quella secunda fasa da studi han rodund 600 scolaras e scolars (cumprui las fasas da pilot) dalla 6avla classa primara e dalla 3a classa secundara da suandonts loghens da scola:

Scolas cun romontsch sco lungatg d'instrucziun (RLI):

Sedrun, Mustér, Sumvitg, Trun, Danis/Tavanasa, Rueun, Vella, Laax

Scolas cun romontsch sco rom d'instrucziun (RRI):

Glion, Domat

Scolas cun tudestg sco sulet lungatg d'instrucziun (TLI):

Sursaissa, Val, Cuera, Küblis, Claustra, (Domat)

SADST - probands scola primara (N=288)

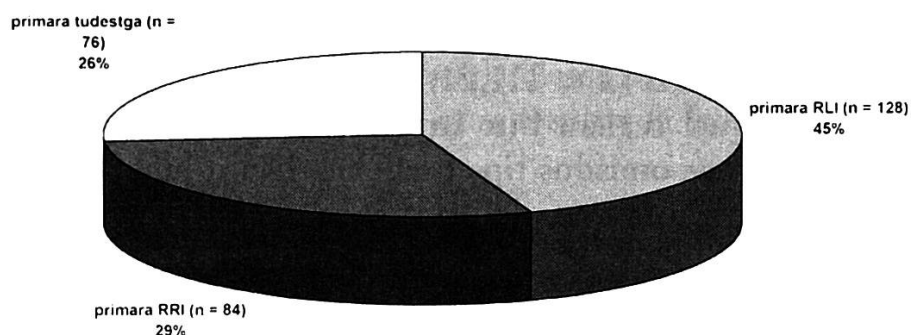

Fig. 8: Repartiziun dils scolars dallas scolas primaras tenor tip da scola

SADST - scolas secundaras (N=233)

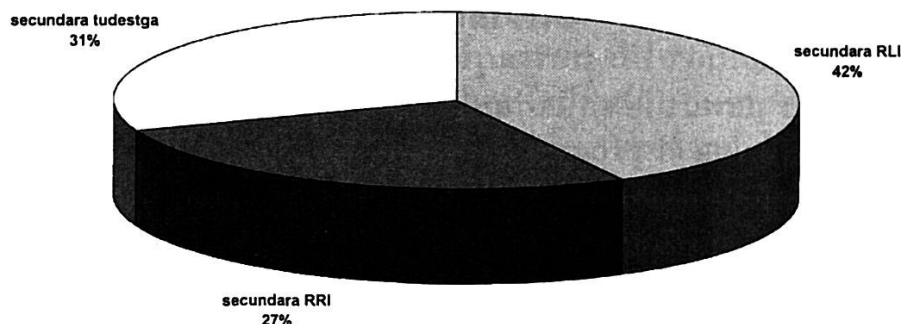

Fig. 9: Repartiziun dils scolars dallas scolas secundaras tenor tip da scola

Nus havein sesurviu da dus **instrumentaris** per quella part dalla re-
tscherca:

- a) **Questiunari persunal**, surtut cun damondas davart diever da lungatg e situaziun linguistica cun risguard a situaziuns da bilinguitad.
- b) **SADST (Schweizerischer Allgemeiner deutscher Sprachtest)** ina versiun dil test tudestg «Allgemeiner deutscher Sprachtest ADST»⁵ che nus havein surluvrau ed adattau alla situaziun linguisticas en scolas svizras.

2.3. Recapitulaziun dils resultats

Sisavlas classas primaras

1. Ils tips da scola RRI ($x = 111.24$) e TLI ($x = 111.77$) **sedifferenzieschan** sin quei scalem **buc in da l'auter**. Quei resultat era da spitgar, essend che omisdus tips prateschan il lungatg tudestg sco lungatg d'instrucziun naven dall'emprema classa primara.

⁵ STEINERT, J.: *Allgemeiner deutscher Sprachtest. Handanweisung*, Westermann/Hogrefe, s.l. 1971.

Cumparegliaziun TGCL - SADST

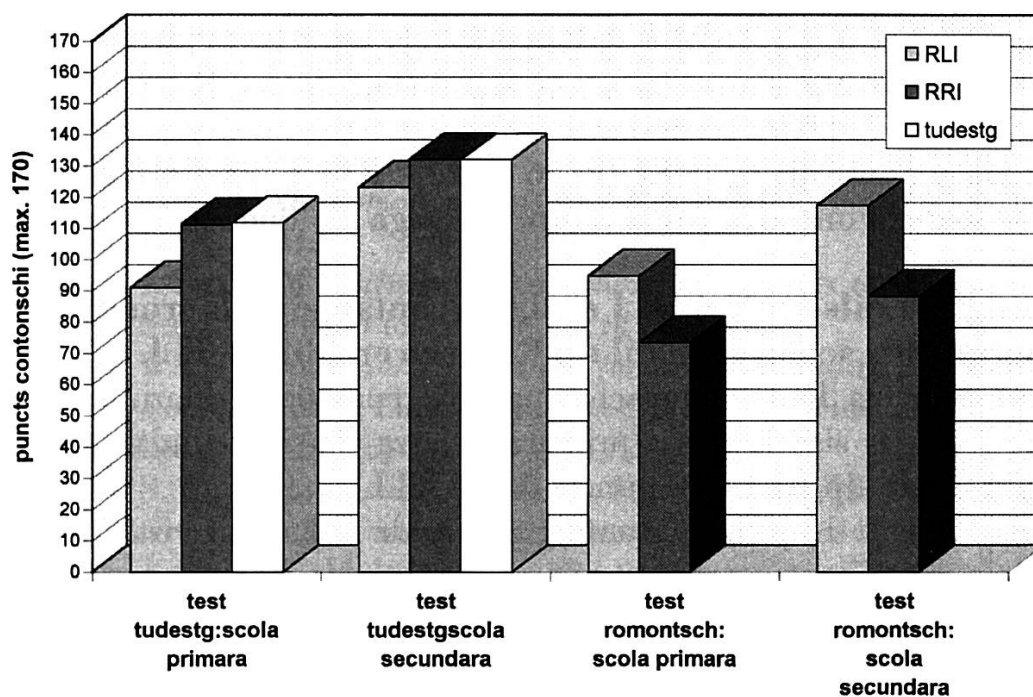

Fig. 10: Representaziun dils resultats generals dils scalems e tips da scola el test tudestg e romontsch (ils scolars dil tip TLI han absolviu mo il test tudestg)

2. Ei dat sil scalem dalla sisavla classa ina **differenza significonta denter las prestaziuns dils scolars dil tip RLI** (romontsch sco lungatg d'instrucziun; $x = 91.0$) ed **ils scolars dil tip RRI** (romontsch sco rom d'instrucziun; $x = 111.24$) e **TLI** ($x = 111.77$). Ils scolars romontschs dil tip RLI han ella sisavla classa primara per dus onns instrucziun da tudestg, aschia che quei resultat fa buca surstar.

Tiarzas classas secundaras

a) Ils tips RRI ($x=132.11$) e TLI ($x= 131.95$) se differenzieschan sin quei scalem buc significontamein in da l'auter quei che pertucca il progress da prestaziun durant quels treis onns.

Ins sa pia concluder **che l'instrucziun da romontsch che vegn praticada ellas scolas dil tip RRI ha negina influenza negativa sin la cumpetenzza da tudestg dil scolar.** Quei resultat demuossa inaga dapli che la teoria naiva ch'ins emprendi in lungatg sin cuost dad in auter ei da refusar claramain.

b) Ton RRI ($RRI_6 = 111.24 - RRI_3 = 132.11$) sco TLI ($TLI_6 = 111.77 - TLI_3 = 131.95$) fan in progress significont denter la 6avla classa primara e la 3a classa secundara.

c) Era ils scolars dil tip RLI ($RLI_6 = 91 - RLI = 123$) fan in progress significont ella prestaziun tudestga en quels treis onns da scola.

d) **Il progress dils scolars RLI ei significontamein pli gronds ch'il progress dils scolars ton dil tip RRI, sco era dil tip TLI.**

Il tip da scola RLI contonscha ina differenza da prestaziun da 32 puncts denter sisavla classa primara e tiarza classa secundara, visavi 21 puncts dil tip RRI e 20 puncts dil tip TLI.

Quels 11 resp. 12 puncts avantatg dil tip da scola RLI visavi RRI e TLI ein significonts.

Quei resultat astga perquei vegnir interpretaus sco mussament per la gronda efficienza dalla scola romontscha era pigl acquist dalla cumpetenzza linguistica tudestga.

Era sch'ils scolars dil tip RLI contonschan buca diltuttatfatg il nivel dils dus auters tips da scola ei lur prestaziun dad interpretar sco fetg buna.

e) **Ils scolars dil tip RLI contonschan buca mo buns resultats el test da tudestg, mobein semegliantamein buns resulats el test da romontsch, quei che lubescha ad els da disponder d'ina bilinguitad solida ed equilibrada.**

Bibliografia

- CARIGIET, W.: *Test general da cumpetenzza linguistica (TGCL). In instrument per l'examinaziun dallas habilitads linguistics egl idiom sursilvan.* Lavur da licenziat all'universitad Friburg, Friburg 1994.
- CATHOMAS, R.: *Romontsch ei nies lungatg. Zur Entwicklung von Sprachkompetenz bei sprachlichen Minoritäten. Eine empirisch-quantitative Untersuchung am Beispiel romanischsprachiger SchülerInnen aus der Surselva.* Lavur da licenziat, Friburg 1994.
- CATRINA, W.: *Die Rätoromanen zwischen Resignation und Aufbruch.* Orell Füssli, Turitg 1983.
- CUMMINS, J./SWAIN, M.: *Bilingualism in education. Aspects of theory, research and practice.* Longman, London/New York 1986.
- LAMPERT, W.E.: *Culture and language factors in Learning and Education.* En: A. WOLFGANG (ed.), *Education of Immigrant Students.* Ontario Institute for Studies in Education, Toronto 1975, 55-83.
- OSSWALD, S. E.: *Stabilisierende Faktoren bei einer sprachlichen Minderheit. Die Rätoromanen in Graubünden.* Dissertaziun. Hannover 1988.
- SKUTNABB-KANGAS, T.: *Multilingualism and the education of minority children.* En: SKUTNABB-KANGAS, T./CUNNINS, J. (ed.), *Minority Education: From Shame to Struggle.* Multilingual Matters, Clevedon, Philadelphia 1988, 9-44).
- SKUTNABB-KANGAS, T./TOUKOMAA, P.: *Teaching migrant Children's Mother Tongue and Learning the Language of the Host Country in the Context of the Sociocultural Situation of the Migrant Family.* The Finnish National Commission for UNESCO, Helsinki 1976.
- STEINERT, J.: *Allgemeiner deutscher Sprachtest (ADST). Handanweisung.* Westermann/Hogrefe, Göttingen 1978.
- STEINERT, J.: *Allgemeiner deutscher Sprachtest (ADST). Schülerheft.* Westermann/Hogrefe, Göttingen 1978.
- TOUKKOMAA, P./SKUTNABB-KANGAS, T.: *The Intensive Teaching of the Mother Tongue to Migrant Children at Preschool Age.* Department of Sociology and Social Psychology, University of Tampere, 1977.

